

Till valet 2006 var det premiär för förtidsröstning i lokaler i kommunal regi.

Vid 2006 års val övergick ansvaret för förtidsröstningen från Posten AB till landets kommuner. Nya forskningsresultat visar att även små förändringar kan ha en effekt på valdeltagandet.

De allmänna valen 2006 innebar premiären för förtidsröstning i kommunal regi. Tidigare hade ansvaret för den förtida röstningen legat hos Posten. Istället för att som förr poströsta fick väljare nu bege sig till bibliotek, kommunhus och andra lokaler. Det fanns en viss osäkerhet kring hur väl reformen skulle fung-

att rösta i vallokal ska tillåtas förtidsrösta. Förtidsröstandet ökade från 14 procent i valen 1970 till som mest 37 procent i valen 1985. Därefter sjönk andelen förtidsröstare successivt till knappt 30 procent i 2002 års val.

REFORMERINGEN AV förtidsröstningssystemet ansågs nödvändig mot bakgrund av strukturella förändringar av verksamheten inom Posten AB. Många postkontor lades ned under slutet av 1990-talet, vilket försämrade tillgängligheten för väljarna. Dessutom motsvarade många av de kvarvarande lo-

Större tillgänglighet gav fler förtidsröster

era. Bland annat därför gav regeringen statsvetenskapliga institutionen i Göteborg i uppdrag att tillsammans med SCB undersöka reformens effekter.

Det visade sig på många sätt vara en lyckosam reform. Antalet röstmottagningsställen där väljarna kunde rösta i förtid ökade, och det blev även en större mångfald när det gäller typer av röstningslokaler. Dessutom ökade både andelen förtidsröstare och valdeltagandet.

Förtidsröstningen i Sverige har en lång tradition med början redan vid valen 1942. Den tidiga förtidsröstningen var dock begränsad i sin omfattning. Endast personer som av särskilda skäl var förhindrade att rösta i vallokal tilläts att förtidsrösta på posten. Denna mer restriktiva hållning gällde fram till 1969 års riksdagsbeslut om att röstning i annan ordning än vallokal inte skulle begränsas i onödan. År 1982 utökades möjligheterna ytterligare i och med att riksdagen fastslog att den som finner sig förhindrad

kalerna inte de krav som vallagen ställer på röstningslokaler.

Det minskande antalet röstningslokaler sattes i samband med en sjunkande vilja bland medborgarna att utnyttja möjligheten till förtidsröstning. Och det sammankopplades i sin tur med svårigheterna att upprätthålla ett högt valdeltagande i de allmänna

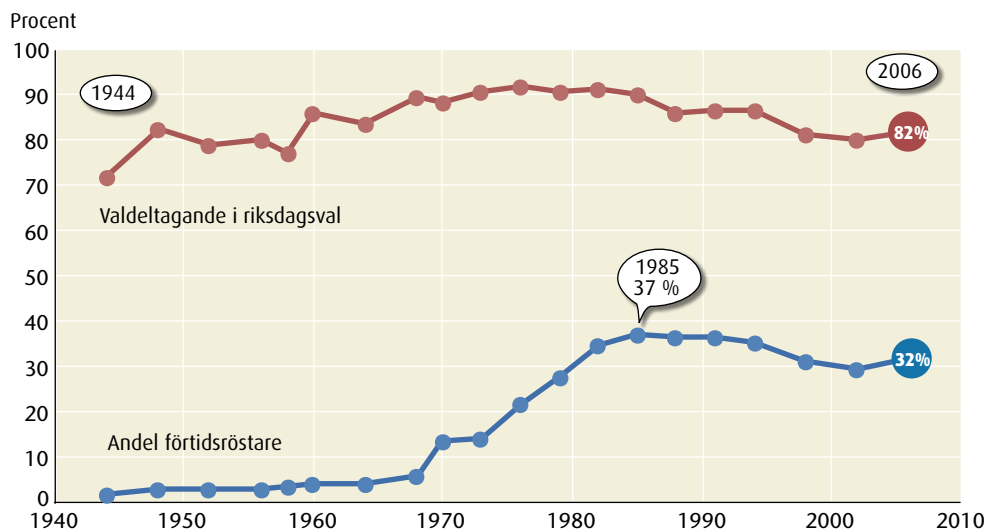
Det finns alltså stöd för att en större tillgänglighet till förtida röstningslokaler ger ett mätbart högre valdeltagande.

valen. Genom att ge kommunerna ansvaret för förtidsröstningen hoppades reformmakarna att medborgarnas tillgänglighet till röstmottagningsställen skulle öka eller åtminstone bibehållas. Förhoppningen var att reformen på så vis skulle kunna ha en positiv inverkan på valdeltagandet.

Efter en lång period med ett sjunkande antal lokaler för förtidsröstning skedde ett trendbrott i och med 2006 års val. Antalet röstningsställen ökade till när-

Ett trendbrott i valdeltagandet 2006?

Valdeltagandet vid riksdagsval och andel förtidsröstare av samtliga röstande vid allmänna val, 1944–2006. Procent

Både valdeltagandet och andelen förtidsröstare ökade vid valet 2006.

mare i 800 från knappt i 500 vid föregående val. Dessutom fanns det år 2006 en större variation när det gäller i vilka typer av lokaler förtidsröstning var möjlig. Sett ur dessa perspektiv innebär alltså reformen att tillgängligheten ökade för de svenska väljarna. Även andelen förtidsröstare ökade i 2006 års val, från 30 till 32 procent. Samtidigt bröts den trista trenden med fallande valdeltagande. I 2006 års riksdagsval röstade 82 procent av de röstberättigade, vilket innebar en ökning med knappt två procentenheter.

SAMMANTAGET LIGGER det därför nära till hands att koppla samman det ökade valdeltagandet med reformeringen av förtidsröstningen. Problemet är bara att vi vet att det finns en hel uppsättning faktorer som påverkar valdeltagandet. Till dessa hör bland annat väljarnas uppfattningar om valets betydelse och hur spännande valet är. Det är därmed möjligt att det ökade valdeltagandet snarare berodde på det jämna opinionsläget inför valet än på den större tillgängligheten till förtidsröstningslokaler.

I syfte att närmare undersöka vilka effekter tillgängligheten till förtidsröstning har på valdeltagandet har en del mer ingående

analyser gjorts. Dessa analyser har gjorts både på kommunnivå och på individnivå. Vid analyserna har hänsyn tagits till en lång rad faktorer som genom andra undersökningar är kända att påverka valdeltagandet. De datamaterial som har använts kommer från såväl Valdeltagandeundersökningarna som Valundersökningarna. Båda dessa undersökningar genomförs av SCB och den senare i samarbete med Göteborgs universitet.

VAD VISAR DÅ ANALYSERNA? Det finns inget tydligt samband mellan tillgänglighet till förtidsröstning och valdeltagande i landets kommuner. Detta trots att fem

Kvinnor förtidsröstar i något större utsträckning än män.

skilda mått av tillgänglighet har använts. Samtidigt blir analyser på kommunnivå en aning trubbiga då det finns stora variationer inom kommuner som är svåra att ta hänsyn till i statistiska modeller.

På individnivå är det möjligt att ta hänsyn till andra faktorer och dessutom kan ett större antal observationer användas. Vid analyser på den nivån framträdde ett

positivt samband mellan tillgänglighet till förtidsröstning och valdeltagande. Även om rimliga öknings effekter på valdeltagandet som kan mätas i tiondelar av en procentenhet, så är det robusta effekter. Det finns alltså stöd för att en större tillgänglighet till förtida röstningslokaler ger ett mätbart högre valdeltagande.

Undersökningen visar även att väljarnas kunskaper om röstmottagningsställena var goda vid 2006 års val. Ungefär 72 procent uppger att de kände till var de kunde förtidsrösta. Och endast 3 procent av väljarna uttryckte ett missnöje med systemet för förtidsröstning. Väljarnas egen utvärdering av reformen kan därmed också ses som mycket positiv.

HADE REFORMEN NÅGRA effekter på vilka som förtidsröstade? Med hjälp av material från Valundersökningarna är det möjligt att undersöka även den frågan. Det visar sig att reformen inte verkar ha lett till några större förändringar när det gäller vilka som röstar i förtid, utan mönstren är fortsatt stabila. Förtidsröstning är framför allt populärt bland ensamstående och äldre. Kvin-

FAKTA

Om undersökningen

Inför de allmänna valen 2006 gav regeringen i uppdrag till Göteborgs universitet att utvärdera förtidsreformens effekter på väljarnas röstbenägenhet. Uppdraget har genomförts i samarbete med SCB. Undersökningen baseras på två stora urvalsundersökningar genomförda av SCB: *Valdeltagandeundersökningen* och *Valundersökningen*. Den senare genomförs i samarbete med Göteborgs universitet. Resultaten från undersökningen presenteras i rapporten *Förtidsröstning*.

nor förtidsröstar i något större utsträckning än män.

Den förändring man kan notera är att i 2006 års val röstar förtidsröstarna mer likt vallokalsröstarna än tidigare. Traditionellt har framför allt moderaterna haft ett starkare stöd hos förtidsröstarna, medan socialdemokraterna har fått en större andel av rösterna

I 2006 års val röstar förtidsröstarna mer likt vallokalsröstarna än tidigare.

avgivna i vallokal. Att dessa skillnader förefaller ha minskat kan ses som något positivt. Detta då det minskar risker för spekulationer kring huruvida eventuella förändringar av hur valet anordnas leder till att vissa partier gynnas framför andra. Samtidigt är det frågan om små skillnader och vi vet i dagsläget inte om valet 2006 är en tillfällig avvikelser eller om vi fått en bestående förändring i väljarnas val av röstningssätt. ●

Författare

Richard Öhrvall arbetar med demokratistatistik vid SCB
Tfn: 08-506 941 58
e-post: richard.ohrvall@scb.se

Henrik Oscarsson, e-post: henrik.oscarsson@pol.gu.se
Stefan Dahlberg, e-post: stefan.dahlberg@pol.gu.se
Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet

Lästips

Förtidsröstning, kommande rapport i SCB:s serie Demokrati-statistik.